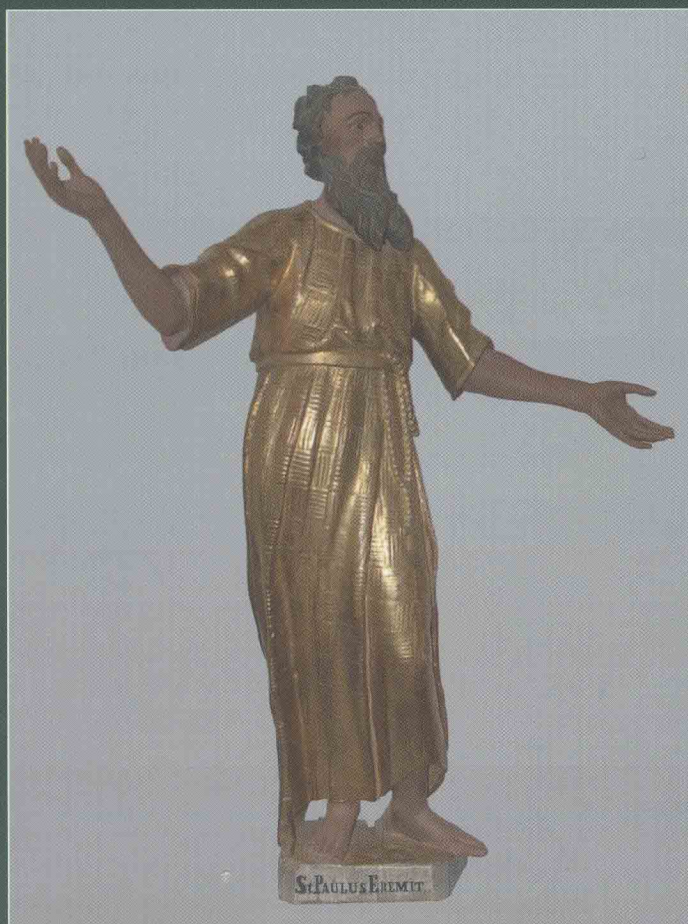

DECUS SOLITUDINIS PÁLOS ÉVSZÁZADOK

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETI MŰHELY
Rendtörténeti konferenciák 4/1

ET TU HUNGARIA CUM PAULINIS CRESCIS
 – ÉS TE MAGYARORSZÁG A PÁLOSOKKAL VIRULSZ*

Közismert tény, hogy a pálos rend középkori, magyar alapítású, évszázadokon át tevékeny szerzetesrend. Amikor a XIII. században Magyarországon a remete rend alapításához kapcsolódó első történeti dokumentumok keletkeztek, a magányos, világtól elforduló életideál Európa más tájain már közkedvelt volt. A korabeli társadalom megszokott keretein kívül a keresztény élet minél tökéletesebb megvalósítására vágyók a remetéségekben keresték az erényekhez vezető életutat.

A XIII. század közepe táján, a tatárjárás után a Pilisben Özséb (Eusebius) esztergomi kanonokot látomás ösztönözte a pilisi remetek keresztény közösséggé alakítására. Ekkor az ország más tájain, így például a Mecsekben élő remetek már rövid szerzetesi szabályzat szerint monostorban éltek. Pártfogójuk, Bertalan pécsi püspök életmódjuk szabályozásán kívül birtokokat adományozott nekik (1225). A földrajzilag egymástól viszonylag távol élő magyarországi remete közösségekből azonban nem az életmódjukra felügyelő, területileg illetékes püspökök közös elképzeléseinek összeötvözése révén jött létre a pálos rend. A szerzetesrend alapítójaként az utókor Özséb esztergomi kanonokot tiszteli. Az előkelő születésű Özséb minden bizonnyal kivételes személyiség volt. Egyéni adottságai, továbbá egyháztörténeti és kánonjogi ismeretei egyaránt ösztönözhatték a legendás Remete Szent Pál első remete példáját követő szerzetes közösség arculatának kialakítására.

A rend története ezer szállal kapcsolódott – és kapcsolódik ma is – Magyarország történetéhez. I. (Nagy) Lajos király, a pálosok első nagy jótevője a Velence elleni 1378-as háborút megnyerve a torinói békekötés (1381. augusztus 24.) egyik pontja értelmében kötelezte Velencét Remete Szent Pál mumifikálódott testereklyéjének átadására. A szent „hadzsákmány” Magyarországra hozatalával a király Remete Szent Pál oltalmába ajánlotta az országot. A legendás thébai első remete maradványait a budaszentlőrinci pálos főkolostor templomában az erre a célra kialakított kápolnában helyezték el, ahol zarándokok sokasága látogatta 1526-ig. Nagy Lajos adományaihoz hasonlítható pártfogásban Mátyás király részesítette a rendet, aki – mint ismeretes – 1475-ben Remete Szent Pál ünnepén aratott győzelmet Moldvában Ali bég seregei fölött.

A kiállítás megrendezéséhez egyedülálló lehetőséget biztosított az Egyetemi Könyvtár gazdag, több mint öt évszázad történetét megörökítő pálos gyűjteménye. A tematikus válogatás a rend történetének különösen fontos dokumentumait mutatja be a következő hat egységben.

* Kiállítás a pálos rend történetéről a budapesti Egyetemi Könyvtárban, 2006. október 17.–december 22.

I. *Remete Szent Pál – szentéletű pálosok.* Remete Szent Pál, Boldog Özséb és a rend XVII. századi magyarországi vértanújának, Csepellényi Györgynek az életútját, alakját és ábrázolásuk legfontosabb ikonográfiai változatait mutatja be. Kitér Remete Szent Pál ereklyéjének Magyarországra hozatalára és sorsára.

II. *Rendtörténet.* A könyvtár gazdag rendtörténeti forrásaiból nyújt a kiállítás kerekeihez szabott ízelítőt. Egy-egy rendház (Sajólad, Késmárk) vagy rendtag (Gyöngyösi Gergely, Gregorius Coelius Pannonius, Orosz Ferenc) hangsúlyosabb szerepeltetésével utal a jelenleg még további kutatásra váró témakörökre. Két kötet is látható a rend barokk kori általános rendi káptalani gyűléseinek dokumentumait összegző kézirat sorozatból (Acta Paulinorum).

III. *A pálos rend regulája és liturgikus emlékei.* A kódextöredékek, az ősnymotatványok és a különösen becses hungarikum-nyomtatványok megpróbálják felidézni a rend közép- és barokk kori lelki arculatát. E tematikán belül láthatók misekönyvek, breviáriumok, antifonálé-töredékek és a rend által követett, folyamatosan bővített ágostonos regula nyomtatott kiadásai.

IV. *Pálos írók – pálos irodalom.* A válogatás ismert (például Szombathelyi Tamás, Orosz Ferenc), kevésbé ismert (például Joannes Christolovez, Matthias Fuhrmann) és ismeretlen (például Nagy Imre) pálos szerzetesek különféle műfajú (például beszédek, prédikációk, római útikalauz, iskoladráma) irodalmi igényű munkáinak bemutatásával a régi magyar és az európai irodalom történetének egyik alig kutatott területére kívánja ráirányítani a figyelmet.

V. *Könyv- és könyvtárkultúra.* A pálos rend a középkor óta folyamatosan nagyra becsülte az írott kultúrát. Az egykor gazdag, évszázadokon át gondosan gyarapított és használt pálos könyvtárak (például Máriavölgy, Lepoglava, Zágrábremete) kiválasztott köteteinek, könyvtári katalógusainak és könyvállomány-jegyzékeinek bemutatásával elsősorban a magyarországi pálos könyvkultúra emlékeit vettük számba.

VI. *Pálos kegyhelyek, búcsújárás.* A pálos rend jelentős közép-európai zarándokhelyei közül Częstochowa, Máriavölgy, Zágrábremete, Sopronbánfalva, Körös és Sasvár kéziratossá és nyomtatott, latin és nemzeti nyelvű mirakulumos könyvei közül válogattunk. A nagyobb és kisebb vonzáskörű kegyhelyek tudatos egymás mellé helyezésével jelezni kívántuk a XVII. századtól napjainkig töretlen pálos lelkiség kisu-gárzó erejét.

A kéziratok és a nyomtatványok a röviden bemutatott témakörökön belül időrendben láthatók. A tematikus-kronologikus elrendezés segíti egyrészt a rend történetének nyomon követését, másrészt igyekszik hozzájárulni a források különféle típusainak gyors áttekintéséhez. A kiállítás reprezentálja a rend középkori és Buda visszavívása utáni újjászervezett életét. Alkalmát a Budapesten megrendezett VII. Nemzetközi Pálos Konferencia (2006. október 16–18.) szolgáltatta. A címként választott ismeretlen eredetű – általában forráshivatkozás nélkül Pázmány Péter nevéhez kötött –, több nyelvi változatban ismert mondás a magyarság nemzeti toposzaihoz tartozik. Teljes terjedelmében így hangzik: „Et tu Hungaria, mi dulcis Patria, cum Paulinis crescis, et cum itidem descrescis – És Te Magyarország, édes hazám, a pálosokkal virulsz és ővelük hanyatlasz.”

I. REMETE SZENT PÁL – SZENTÉLETŰ PÁLOSOK

RMK III 613 – GABRIEL CHRISTOLOVEZ: *Breve notitia della translatione del corpo di S. Paulo primo eremita. Roma 1702.* – Kinyitva a címlapnál. – Remete Szent Pál ereklyéjének Velencéből Magyarországra, Budaszentlőrincre történő átvitelét megörökítő olasz nyelvű mű.

Ac 929 – MATTHIAS FUHRMANN: *Decus solitudinis sive vita, et obitus [...] Divi Pauli Thebaei [...]. Viennae 1732.* – 200–205. p.: *Descriptio Sacelli, et Sepulchri D. Patriarchae Pauli in ecclesia S. Laurentii.* – A budaszentlőrinci pálos kolostor templomának Remete Szent Pál kápolnájáról és a szent ott őrzött ereklyetartó tumbájáról szóló leírás kezdete. A szöveget kísérő rézmetszeten a budaszentlőrinci ereklyetartó márvány koporsó Matthias Fuhrmann által elképzelt ábrázolása látható.

Gb 440 – *Acta Sanctorum Ungariae, Vol. I. Tyrnaviae 1743.* – 24–41. p.: január 15. Remete Szent Pál ünnepe, *De S. Paulo Primo Eremita* című rész, 25. p.: Szent Jeromos Remete Szent Pál életrajzának kezdete.

08268 – *Acta Sanctorum Ungariae, Vol. II, Appendix. Tyrnaviae 1744.* – 2–13. p.: (január 10.) Boldog Özsébről, a pálos rend első magyarországi provinciálisáról szóló rész kezdete Hevenesi Gábor Boldog Özséb életrajzával, 4–5. p.: *Vita B. Eusebii. Ex MSS. R. P: Gabrielis Hevenyessi* című rész kezdete.

Ac 626 – FRANCISCUS BOSSLI: *S. Paulus Primus Eremita [...] seu Commentarius in vitam S. Pauli primi Eremitae [...]. Viennae 1746.* – Címlapelőzők a címlappal. – A Christoph Winkler bécsi rézmetsző által készített címlapelőzőken Remete Szent Pál életének jelenetei láthatók, előtérben egy, a szent képére támaszkodó pálos szerzetessel. A jelenetsor fölött angyal tartja a „Fac secundum exemplar” bibliai (Kiv 25,40) idézettel övezett Remete Szent Pál portrét.

Ac 776 – *Responsum Anonymi censoris ad Libellum, quem Frater quidam Bossli, e coetu Paulinorum inscripsit De primatu S. Pauli Thebaei.* Argentorati 1750. – Címlap. – A még fel nem oldott titkos nyomdahelyű nyomtatvány Fr. Bossli: *S. Paulus Primus Eremita [...] seu Commentarius in vitam S. Pauli primi Eremitae [...].* (Viennae 1746) című művét védelmezi egy névtelen cenzor ellenében. A mű feltételezhető szerzője Franciscus Bossli.

Ab 2r 211 – IGNATIUS PONGRÁCZ: *Triumphus Pauli [...]. Posonii 1752.* – Címlap Sebastian Zeller címlapelőzők-metszetével. – A kötet Remete Szent Pál életrajzait, ereklyéjének és a róla elnevezett szerzetesrend történetét foglalja össze.

Ac 4r 123 – MATTHIAS FUHRMANN (ed.): *Acta sincera Sancti Pauli Thebaei [...]. Neostadii 1760.* – 32–33. p.: Szent Jeromos Remete Szent Pál életrajzának kezdete Remete Szent Pál rézmetszetű ábrázolásával. A metszetet az életrajzokat kiadó pálos szerzetes, Matthias Fuhrmann készítette.

Gb 58 – *Anonymi Hungarici Historia de Translatione S. Pauli P. Thebaei [...]* *Accedit Dissertatio praeliminaris de controversa Sancti hujus Translatione Hungarica. Studio et opera P. MATHIAE FUHRMANN [...]. Opus posthumum. Pestini 1799.* – 74–75. p.: Remete Szent Pál ereklyéjének átviteléről szóló disszertáció vége és a Névtelen Magyar szerző történeti művének kezdete.

RMK II 355 – [GABRIEL HEVENESI]: *Ungaricae Sanctitatis indicia [...]. Tyrnaviae 1692.* – 46. p.: Boldog Özséb látomása a kis lángok (az egyedül élő remeték) egyetlen lánggá (szerzetesrenddé) alakulásáról.

RMK I 354 – [HEVENESI GÁBOR]: *Régi magyar szentség [...]. Nagyszombat 1695.* – 103–105. p.: „Bódog Eusébius, Esztergami Káptalanbéli személy, és Remete Szent Pál szerzetinek első Próvinciálissa” életrajza magyar nyelven.

Gb 508:2 – [GABRIEL HEVENESI]: *Ungaricae Sanctitatis indicia [...]*, Editio secunda, priore auctior. Tyrnaviae 1737. – 103–104. p.: A vértanú pálos szerzetes, Csepellényi György († 1674. május 24.) rövid életrajza a róla készült rézmetszettel. A metszeten angyal hozza a győzelem palmaágát és a dicsőség kardját, miközben a felhők között feltűnik a mártírokat megillető égi korona.

Gb 506:1 – *Vita et mors venerabilis Patris Georgii Csepellenyi [...]. Tyrnaviae 1765.* – Címnap a címlapelőzék rézmetszettel, melyen a szent megdicsőülési jelenete látható. – A kiadvány megjelentetése előtt 101 évvel vértanúságot szenvedett pálos szerzetes életének és halálának krónikája.

II. RENDTÖRTÉNET

Cod. Lat. 115 – *Inventarium Paulinorum conventuum chartarum regesta et bullarium continens – „Liber viridis”* – I. rész, 72–73. p.: A sajlóádi pálos kolostor okleveleinek regesztái. – A kódex első részében (89 lap) a középkori hatvannyolc pálos kolostor okleveleinek regesztái olvashatók. Hervay Ferenc szerint lehetséges, hogy ez az összeállítás Gyöngyösi Gergely munkája, amelyet 1521–22-ben saját kezével írt (Gyöngyösi Gergely autográf kézírása mindmáig ismeretlen). A második rész (4+79 levél) a pálos rend 1308–1525 közötti általános privilégiumainak gyűjteménye egy kéz másolatában. A XVI. század első felében keletkezett kézirat kötéséről a „Zöld kódex” nevet kapta.

Cod. Lat. 131 – *Formularium Ordinis Eremitarum S. Pauli.* – ff. 35–38., f. 46: Simontornyai Gergely, Bebek Imre prépost titkárának levélváltása Gregorius Coelius Pannonius-szal Luther Márton *Postilláiról.* – f. 35r: *Epistolare commercium [...]* kezdettel a levélváltás kezdete. (Kiadva: Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából. II. Budapest 1904, Nr. 281–284, 312–318.)

Ab 151/c – GYÖNGYÖSI GERGELY: *Vitae fratrum heremitarum ordinis fratrum Sancti Pauli primi heremitaie.* – 202–203. p.: Csanádi Albert életrajza himnuszainak kezdetével (*Hymnus de annunciatione B. Virginis; Hymnus de Angelis*). A két himnusz fel-

tételezés szerint eredetileg magyar nyelven készült (a magyar szöveg ma már ismeretlen) és átfordították latinra. – A pálos rend szerzeteseinek életrajzait Dombrói Márk kezdte el írni a XV. század második felében; ezt a munkát folytatta Gyöngyösi Gergely. A kézirat 1603 előtt keletkezett másolat, melyet 1603-ban jegyezték be a csáktornyai pálos kolostor katalógusába („S. Helenae catalogo inscriptus 1603”). A kéziratot 1743-ban a lepoglavai kolostor egyik kötetéért elcserélték, s 1786-ban, a rend feloszlásakor e példány Lepoglaváról az Egyetemi Könyvtárba került. A Hervay Ferenc által gondozott kritikai kiadás (Gregorius Gyöngyösi, *Vitae fratrum eremitarum Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae*, ed. Franciscus L. Hervay, Budapest 1988.) ezt a kéziratpéldányt vette alapul.

RMK III 381a:2 – FERDINAND GRIESKIRCHER: *Magnae Ungariae Dominae, Unici Dei Matris admirabilis mirabilia, quae in statua sua sacra super Posonium in Thal, Sub cura FF. PP. Paulinorum locata, mirabiliter operatur. Viennae 1661.* – Kihajtható melléklet a pálos rend monostorainak magyarországi 1629. évi jegyzékéről.

RMK III 401a – ANDREAS EGGERER: *Fragmen panis corvi proto-eremitici [...] Opus Compendiario scriptum [...]. Viennae 1663.* – Címlap a pécsi pálos rezidencia könyvtárának 1718. évi tulajdonosi bejegyzésével. – Eggerer pálos rendtörténetének fő forrása Gyöngyösi Gergely *Vitae Fratrum*a volt. A mű Remete Szent Pál legendás életétől 1663-ig követi nyomon a rend történetét.

Ab 154/I – *Acta Paulinorum, tom. I.* – 528. p.: *Incipit Annotatio Capituli Generalis 1657. die 17 mensis Maij celebrati in monasterio B. M. V. Thall nuncupato.* – Az 1657. május 17-i máriavölgyi általános rendi káptalani gyűlés kéziratot iratanyagának kezdete.

Ae 4r 717/coll. 3. – *Radix, et origo Eremi-coenobiticae religionis S. Pauli Primi Eremitae cum Brevissima Monasterij S. Crucis in Pilisio Territorij Strigoniensis Relatione, a Beato Eusebio Strigoniensi Canonico [...]. Romae 1683.* – Címlap. – A pálos rend eredetéről és a pilisi Szentkereszt monostorról szóló traktátus.

Ab 154/V – *Acta Paulinorum, tom. V.* – Címoldal: Az 1715. évi máriavölgyi általános rendi káptalani gyűlés kéziratot iratanyagának díszes kezdő oldala.

Ab 157 – *Catalogus mortuorum fratrum sacri, candidi ac exempti ordinis S. Pauli primi eremiteae, ab anno Domini 1734 ad annum Domini 1763.* – f. 40r–43r: Az oszt-rák pálos provincia halottainak névjegyzéke.

Ab 2r 277 – NICOLAUS BENGER: *Annalium Eremi-Coenobiticorum ordinis Fratrum Eremitarum S. Pauli Primi Eremitae [...]. Posonii 1743.* – Címlap a címlapelőzőekkel. – A címlapelőzők rézmetszeten Esterházy Imre, volt pálos szerzetes, esztergomi érsek portréja látható. A rendtörténeti munka Eggerer rendtörténetét folytatja 1663-tól 1727-ig.

Ac 4443 – FRANCISCUS OROSZ: *Synopsis Annalium Eremi-Coenobiticorum F.F. Eremitarum S. Pauli Primi Eremitae [...]. Sopronii 1747.* – Címlap és címlapelőzők. –

A rend történetét összefoglaló latin nyelvű mű e példánya a sasvári pálos rendház könyvtárából származik. A címlapelőzék rézmetszet Matthias Fuhrmann műve; a képen a rendtagok a rendalapítót dicsőítik. A metszeten balra, lángnyelvvél a feje fölött Boldog Özséb alakja.

Ac 838 – FRANCISCUS OROSZ: *Synopsis Annalium Eremitarum S. Pauli Primi Eremitae [...]*. Sopronii 1747. – 386–387. p.: A pálos rend erdélyi kolostorainak felsorolása.

Ac 87 – FRANCISCUS OROSZ: *Synopsis Annalium Eremitarum S. Pauli Primi Eremitae [...]*. Sopronii 1747. – 373–386. p.: A pálos rend magyarországi kolostorainak felsorolása alapításuk időrendjében. Elsőként a Pécs melletti patacsi Szent Jakab Apostolról elnevezett monostorról olvashatunk.

Ab 176 – *Liber rationum venerabilis conventus Késmárkiensis Ord. S. Pauli Primi Eremitae ab anno 1757 ad annum 1771.* – ff. 82v–83r: a késmárki pálos kolostor kiadásai 1762 januárjától.

Gb 563 – [SZLUHA GYÖRGY]: *Compendium historiae sacri, religiosi, ac proprie Hungariae Ordinis S. Pauli Primi Eremitae, cum cathalogo monasteriorum, et virorum illustrium ejusdem ordinis.* Vacii 1804. – Címlap. – Az expálos Szluha György névtelenül megjelent művében összefoglalja a rend történetét, közli a rendházak jegyzékét és bemutatja a rend kimagasló eredményeket elért szerzeteseit.

III. A PÁLOS REND REGULÁJA ÉS LITURGIKUS EMLÉKEI

U. Fr. I. m. 115 – *Psalterium chori Ordinis Paulinorum.* – A XV. század első felében minden valószínűség szerint Magyarországon készült pálos kódex töredékét egy Lepoglaváról származó, a sajtó alól 1514-ben kikerült nyomtatvány (Gregorius Magnus: *Moralia in Beatum Job*, Basiliae) kötése őrizte meg. A töredék a 43., 44., 45., 62., 63., 64. 65. zsoltár szövegét tartalmazza.

U. Fr. I. m. 193 – *Missale Ordinis Paulinorum.* – A XV. század közepi magyarországi pálos misekönyv töredékét a lepoglavai híres pálos kolostor könyvtára egy ősnymtatvány (Bernardinus Senensis: *Quadragesimale de christiana religione.* Basel, non post 1490) kötéstáblájaként őrizte meg.

U. Fr. I. m. 204 – *Missale Ordinis Paulinorum.* – A XV. század második felében készült pálos missale töredéke a Kisboldogasszony (Szűz Mária születése, szeptember 8.) napi mise szövegrészeit tartalmazza az Esztergom-, Zágráb-Kalocsai érsekség és a pécsi püspökség rítusának megfelelően.

U. Fr. I. m. 221 – *Antiphonale Ordinis Paulinorum.* – A XIV. és a XV. század fordulóján készült pálos használatú pergamen kódex töredéke Szent Ágoston officiumát tartalmazza. A töredéket Szamosközy István történeti collectiója őrizte meg, az antiphonále margináliája egy, a XVII. század elején rajzolt Mexikó térkép.

Inc 812a – *Breviarium Ordinis Fratrum Heremitarum Sancti Pauli primi heremiteae*. [Basel 1486–1491]. – ff. 137v–138r: A nagybőjti rész kezdete.

RMK III 65 – *Missale fratrum heremitarum Ordinis divi Pauli primi heremite. Sub regula beati Augustini [...]*. Venetiis 1514. – Címlap a máriavölgyi pálos kolostor könyvtárának tulajdonosi bejegyzésével. – A fametszetes nyomdászjelvényen három térdelő pálos szerzetes ajánlja fel a missalét Remete Szent Antalnak és Szent Ágostonnak.

Ab 4r 222 – *Constitutiones religionis S. Pauli Primi Eremitae a [...] Papa Urbano VIII. approbatae et confirmatae*. Romae [...] 1644 et denuo reimpressae Viennae [...] 1646. – Díszcímlap. – A pálos rend VIII. Orbán pápától megerősített regulájának 1646. évi bécsi kiadása. A díszcímlap jelenetei: Remete Szent Pált holló táplálja a pusztában (fent), Remete Szent Pál és Remete Szent Antal találkozása (lent), Szent Ágoston (jobbról), Szent Jeromos (balról).

RMK III 292 – *Explanatio Regulae Divi Augustini Episcopi Hipponen[sis] facta A. R. P: GREGORIO COELIO PANNONIO, Ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Pauli Primi Eremitae Presbytero. Ex post per A. R. P. ANDREAM GOLDONOWSKI, ejusdem ordinis in Polonia ac Sylesia Priorem Provincialem, additis brevibus virtutum, praxibus, aucta. Viennae 1642. – 22–23. p.: a szerzetesi szegénységi fogadalomról szóló fejezet kezdete. – Gregorius Coelius Pannonius: *Annotationes in Regulam divi Augustini episcopi [...]*. (Venetiis 1537) című, a pálosok által követett ágostonos szerzetesi szabályokat tartalmazó mű Goldonowski által bővített kiadása.*

Ad 4r 678 – *Explanatio Regulae Divi Augustini Episcopi Hipponensis. Facta A R. P. GREGORIO COELIO PANNONIO, Ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Pauli Primi Eremitae Presbytero. Ex post per A. R. P. ANDREAM GOLDONOWSKI, ejusdem ordinis in Polonia ac Sylesia Priorem Provincialem, additis brevibus virtutum, praxibus, aucta. Cum licentia superiorum reimpressa. Posonii 1742. – Címlap. – A Goldonowski által bővített Gregorius Coelius Pannonius-féle regula magyarországi, pozsonyi kiadása.*

Ac 4201 – *Festa, nec non Officia propria Sanctorum Patronorum Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae [...]*. Tyrnaviae 1753. – Címlap.

Ae 156 – *Festa, nec non Officia propria Sanctorum Patronorum Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae [...]*. Tyrnaviae 1753. – 27. p.: Remete Szent Pál ünnepi officiumának kezdete.

IV. PÁLOS ÍRÓK – PÁLOS IRODALOM

Cod. Lat. 114:3 – Thomas de Szombathely: *Exhortatorium Eremitarum S. Pauli*, ff. 97–124. – f. 97r: Sermo de religiosis primus, „Egredere de terra tua...” kezdettel. Szombathelyi Tamás pálos szerzetes író 1476–80 és 1484–88 között volt a pálos rend főnöke. Irodalmi művei kéziratban maradtak fenn. Az *Exhortatorium* a pálos renden belüli életvitellel foglalkozik. A művet őrző vegyes tartalmú kódex 1525 után keletkezett Magyarországon.

Ab 152 – Emericus Nagy: *Delitiae Eremi Decem Convivijs absolutae, viginti dapibus mira svavitare pollentibus instructae*. [1655]. – f. 5r: a pálos szerző kéziratos munkájának címlapja.

Ga 4r 937 – Joannes Christolovez: *Panegyricon Austriacum seu Austriaca Domus in Domo David figurata super D. Leopoldo fundata [...]*. [Częstochowa] 1703. – Címlap a szakolcai pálos rendház 1730-ból származó tulajdonosi bejegyzésével. – Joannes Christolovez pálos szerzetes munkája a Habsburg uralkodóház dicsőítéséről. A nyomtatványban a szerző az uralkodóházat a bibliai Dávid király nemzetségihez hasonlítja.

Gb 2441/coll. 6. – Matthias Fuhrmann: *Himmlische Gross-Heldin [...] Maria [...] Lob- und Ehren-Rede zu Maria-Trost, nechst Grätz in Steyermark vorgestellt [...]*. Wienn 1734. – Címlap. – A Mária prédikáció a Graz melletti Maria Trost pálos búcsújáráshely kegyszobra tiszteletére készült.

Ge 253 – Matthias Fuhrmann: *Dux viae. Angelicus ad Urbem Romam [...]*. Viennae 1749. – Címlap. – A sokoldalú pálos szerzetes (író, történétíró, rézmetsző) római zarándokoknak szánt útikalauza a szent helyek és ereklyék részletező leírásaival.

Ha 1218 – Franciscus Orosz: *Orationes Regum et Principum Magni Regni Hungariae [...]*. Ginsburgi 1754. – 100–107. p.: Oratio Geysae, Ducis Hungarorum, ad sui regni Principes dicta. – Orosz Ferenc magyar történelmi tárgyú beszédeinek gyűjteménye Attila korától 1598-ig. A Géza fejedelemről szóló beszédben maga Géza nagyfejedelem szólítja meg Magyarország előkelőit.

Gb 885 – Orosz Ferenc (ford.): *Első Lajos magyar királynak dicsőséges országlásáról [...] rövid krónika*. [Második kiadás, az első Kassán 1731-ben jelent meg.] Buda 1760. – B7v–B8r: az ajánlás vége és az olvasóhoz szóló bevezető kezdete.

02968 – Orosz Ferenc (ford.): *Első Lajos magyar királynak dicsőséges országlásáról [...] rövid krónika*. [Második kiadás, az első Kassán 1731-ben jelent meg.] Buda 1760. – 1. p.: Küküllei János (Tót-Solymosi Apród János) Nagy Lajos király viselt dolgairól szóló krónikájának magyar fordítása. Ismeretes, hogy Nagy Lajos király különösen kedvelte és becsülte a pálos rendet, valószínűleg ez a tény is ösztönözte a fordítás elkészítését.

Min. A. 71 – *Maga magán győzedelmeskedő Tamerlán, szomorú játék*. Győr 1761. Streibig Gergely János. – Címlap. – Egy Pápán, a pálosoknál tanuló diákok által patronusuk, gróf Esterházy Ferenc tiszteletére bemutatott pálos iskoladráma nyomtatott programja.

04931 – Orosz Ferenc (ford.): *Lelki kintsekkal rakott tárház [...]*. Kassa 1769. – Címlap. – Nicolaus Hanapus domonkos szerzetes latin nyelvű művének a „magyar nemzetnek lelki javára” átültetett kiadása. A fordítást a bevezető szerint Orosz Ferenc pálos szerzetes a „T. N. Veszprém Vármegyében lévő, és Somlyó-Hegyéhez közel helyesztetett Nagy-Jenei, vagy-is, a mint közönségesben nevezik, Tüskevári Klastromunkban 1767-dik esztendőben” készítette.

Gc 38 – Georgius Szluha: *Puncta et animadversiones pro rei litterariae per inclitum Regnum Hungariae, partesque eidem adnexas emendatione, et meliori scholarum catholicarum institutione patriae patribus oblata [...]*. Budae 1790. – Címlap. – A pálos rend feloszlatása után Sátoraljaújhelyen, majd Nagyváradon tevékenykedő expálos e művében foglalta össze a katolikus iskolák megjobbítását célzó közoktatásügyi elképzeléseit.

Gb 454 – Mathaeus Simon: *Supplementum ad Dissertationem historico-criticam [...] Georgii Pray de dextra S. Stephani primi Hungariae regis [...]*. Vacii 1797. – Címlap. – Simon Máté pálos szerzetes Pray György Szent Jobbról írt munkájának kiegészítése Kolárits Joachim, a pálos rend definitorának és procurátorának kéziratos kollekciója alapján.

Ad 1044 – Johann Berger: *Sammlung verschiedener Predigt- Mess- Christenlehr- und anderer Gesänge [...] herausgegeben zum Besten der Wandorfer ehemaligen Pauliner-Kirche [...]*. Oedenburg 1828. – Címlap. – A II. József országglása idején feloszlatott pálos rend sopronbánfalvi (wondorfi) búcsújáráshelye használatára kiadott áhítati összeállítás.

V. KÖNYV- ÉS KÖNYVTÁRKULTÚRA

Inc. 372 – Hieronymus, S.: *Epistolae*, Pars 1-2. Basel 1489. – f. 1r: címloldal Hadnagy Bálint 1511. évi tulajdonosi bejegyzésével. – Az ősnymotatványt már 1628-ban a lepglavai pálos kolostor könyvtárában őrizték. A kötetben a gépi számozású 394. fólión Hadnagy Bálint autográf glosszája olvasható.

Cod. Lat. 38 – Petrus de Tarantasia: *In II. librum Sententiarum Commentarium – Thomas de Aquino: Quastiones IV. de beatitudine* – f. 1r: az első fólió a pálos rendi tulajdonosi bejegyzéssel: „Conventus Remetensis propé Zagrabiam”. – A XIII., XIV. század fordulóján készült kéthasábos pergamen kódex valószínűleg a XVI. században került a zágrábremetei pálos kolostor könyvtárába, ahonnan a rend feloszlatását követően az Egyetemi Könyvtárba szállították.

RMK III 93:2 – [Gregorius Coelius Pannonius]: *Collectanea in Sacram Apocalysin D. Ioannis Apostoli et Evangeliste [...]*. Venetiis 1547. – Címlap a tulajdonosi bejegyzésekkel. – Gregorius Coelius Pannonius Haimo von Halberstadt (†853) apokaliptiszis-kommentárja ismeretében készített művét a tulajdonosi bejegyzés szerint a rend feloszlatása előtt a lepglavai pálos kolostor könyvtárában őrizték.

Ab 4r 5 – *Constitutiones religionis S. Pauli Primi Eremitae a [...] Papa Urbano VIII. approbatae et confirmatae*. Romae 1644. – Díszcímlap hátoldala a pesti pálos könyvtár rézmetszetes ex libris-ével.

RMK III 559/a – Casparus Mallechich: *Samaritanus Oleo et Vino restituens sauciatum. Sive Iudex Severus et benignus. [...]*. Viennae 1693. – Címlap: a varasdi pálos szerzetes jogi munkájának a példányát a kéziratos bejegyzés szerint Német Imre pálos szerzetes forgatta.

Bd 2r 66 – Casparus Mallechich: *Quadripartitum regularium* [...]. Neostadii 1738. – Címlap. – Mallechich Gáspár pálos szerzetes a pálos rendnek adományozott privilégiumokat közlő történeti munkájának e példányát a kéziratok bejegyzés tanúsága szerint 1749-ben katalogizálták a pesti pálosok könyvtárában.

J 7 – *Catalogus librorum bibliothecae neo erectae, monasterii Mariae Thallensis, ordinis monachorum Sancti Pauli P. Eremitae. Peculiari industria, et sollicitudine R. P. Bartholomaei Orlay, praefati Monasterij Mariani Prioris meritissimi: confectus Anno 1772.* – f. 401r: Medici. – A máriavölgyi pálos kolostor 1772-ben újra rendezett könyvtárának szakrendi katalógusa az orvosi könyvek jegyzékével.

J 13/1 – *Catalogus Librorum in Bibliotheca PP. Paulinorum Albaeregalsium repertorium.* 1786. – 68–69. p.: az 1786-ban felosztatott székesfehérvári pálos könyvtár latin és magyar nyelvű prédikációs köteteinek felsorolása becsértékükkel.

J 13/6 – *Catalogus Librorum in Bibliotheca aboliti die 20a Martii 786. PP. Paulinorum Conventus Papensis repertorium.* – ff. 22v–23r: két lap a felosztatott pápai pálos kolostor könyvtárának jegyzékéből.

J 13/7 – *Catalogus Librorum Bibliothecae P.P. Paulinorum Pestiensium per I. Administrationem Pestien. Confectus et dum praefati Libri Bibliothecae R. Scient. Univ. Inferebantur, traditus Anno 1786: mense Novembri.* – Külső borító a címmel. – A felosztatott pesti pálos rendház könyvtárának katalógusa, melynek állományát átszállították az Egyetemi Könyvtárba.

J 13/9 – *Catalogus Librorum in Bibliotheca aboliti Conventus PP. Paulinorum S.aUjheliensium repertorium.* [1786]. – 84–85. p.: A katalógus utolsó oldala a záradékkal. – A sátoraljaújhelyi pálos könyvtár felosztási jegyzéke.

J 13/10 – *Catalogus Librorum conventus aboliti PP. Paulinorum Tüskeváriensium In Comitatu Weszprim.* 1786. – 18–19. p. – Felosztási jegyzék a túskevári pálosok könyveiről. A helyrajzi katalógus könyvszekrényenként tartalmazza a könyvek hozzátétőleges adatait.

VI. PÁLOS KEGYHELYEK, BÚCSÚJÁRÁS

Ac 4052 – Andrzej Goldonowski: *Summariusz historiey o Obrázie Panny Mariey ktory iest ná Jásney Gorze* [...]. W Krakowie 1639. – Címlap. – A częstochovai pálos kegyhely lengyel nyelvű mirákulumos könyve, melyet 1648-ban jegyezték be a leoglavai pálos könyvtár katalógusába.

Ac 4022 – Andreas Goldonowski: *Diva Claromontana seu Imaginis eius origo, Translatio, Miracula.* Cracoviae 1642. – Címlap hátoldala a kegyképet ábrázoló rézmetszettel. – A mirákulumos könyv a częstochovai pálos kegykép eredetéről, átviteléről és csodáiról szól.

RMK III 381a:1 – Ferdinand Grieskircher: *Magnae Ungariae Dominae, Unici Dei Matris admirabilis mirabilia, quae in statua sua sacra super Posonium in Thal, Sub cura FF. PP. Paulinorum locata, mirabiliter operatur*. Viennae 1661. – Címlap hátoldala a kegyeszobor rézmetszetes ábrázolásával és a Lippay György esztergomi érseknek (aki a XVII. században, még veszprémi püspökként, a pestis eltávolztatásáért először vezetett zarándoklatot Máriavölgybe) szóló ajánlás kezdetével. – A legkorábban megjelent újkori, magyarországi búcsújáráshelyről szóló nyomtatott mirákulumos könyv, mely összefoglalja a máriavölgyi pálos kegyhely történetét és az ott történt csodákat.

Ae 4r 175 – Andreas Eggerer: *Pharmacopaea coelestis seu Maria Remetensis, In Sclavoniae Regno sub cura FF. Ordinis Sancti Pauli primi Eremitae, Fama et Miraculis clara [...]*. Graecii 1672. – 36–37. p.: egy kocsmai verekedésben halálosan megsérült férfi csodás gyógyulása a zágrábremetei Szűz Mária közbenjárására.

RMK I 323:1 – Esterházy Pál: *Az egész vilagon levő csudálatos boldogsagos Szüz kepeinek rövideden föl tet eredeti [...]*. Nagy-Szombat 1690. – 84. p.: A zágrábremetei („Remetei”) pálos búcsújáráshely kegyeszobrának története a kegytárgy rézmetszetes ábrázolásával.

RMK I 361 – Esterházy Pál: *Mennyei Korona [...]*. [Nagyszombat] 1696. – 115. p. (Nr. CXXI.): A sopronbánfalvi (Wondorf, Bondorf) pálos kegyhelyről szóló leírás.

Ac 4r 9 – Nicolaus Benger: *Regina martyrum innumeris gratiis corusca Dei Mater Dolorosa Maria. Crisiensis Urbis Urbs refugii, afflictorum locus Asyli et solatii*. [Częstochowa] 1730. – Címlap a tulajdonosi bejegyzésekkel. – A kötet a körösi (Križevci, Horvátország) pálos Mária kegyhely történetét és az itt történt csodás gyógyulásokat veszi számba.

Ac 6470 – *Puteus aquarum viventium Marianus [...]* *Id est exhibitio Inventionis Statuae Beatissimae Genitricis Dei Miraculis clarae [...]* *in Ecclesia Conventus Ordinis Eremiterum S. Pauli I. Eremitae Mariae Thall [...]*. Transtulit in Latinum R. P. Josephus Nunkovics. Tyrnaviae 1742. – Címlap a címlapelőzék metszettel. – A rézmetszeten a máriavölgyi (ma Marianka, Szlovákia) kegyeszobor és kegyhely látható a Szent Kút kápolnával.

Ge 4r 368 (RMK III 634) – Koptik Oddo: *Thalleidos*. I–II. Sopron 1744. – Címlap a kegyeszoborról és kegyhelyről készült rézmetszettel. – Koptik Odó bencés szerzetes, dömölki apát hőskölteménye a máriavölgyi pálos kegyhelyről.

Ab 43 – *Honori Mariano. De Origine S. Statuae Thaumaturgae Sassiniensis*. – 26–27. p.: Az 1734. január–március hónapokban történt csodás gyógyulások. – A sasvári (Schossberg, ma Šaštín, Szlovákia) pálosok által gondozott kegyhely kéziratos története mirákulumos könyvvel.

144131 – *Magyar Országnek Jeles tündökléssel Fel-tetszett Uj Csillaga Az [...] sasvári B. Sziüz Mária [...].* [Ford. Orosz Ferenc]. Nagyszombat 1751. – 226–227. p.: 1734-ben a pálos kegyhelyen történt néhány csodás gyógyulás leírása.

Gb 1758 – *Neuer Stern im Königreich Hungarn [...].* Pressburg (1750 körül). – Címlap. – Mirákulumos könyv a sasvári búcsújáróhelyről.

Ae 4r 468 – *Nowá Hwézda Uherské Kraginy, to gest: Neyswetegssy Bzj, a Bolosti Matka Maria, w milosti plném Ssassynském Obraze [...].* Trnavé 1751. – Címlap. – A sasvári kegyhelyről és az ott történt mirákulumokról szóló „szlovák” nyelvű nyomtatvány.